

XO'JALIK ALOQALARINI TA'MINLASHDA INFRATUZILMALARNING ROLI

Sanaqulova Aziza Amir qizi

O'zbekiston Milliy universiteti, Iqtisodiyot fakulteti, 3-kurs talabasi

Icloud: sanaqulovaaziza8@icloud.com

+998936638190

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20080121>

ARTICLE INFO

Received: 1st May 2026

Accepted: 5th May 2026

Published: 8th May 2026

KEYWORDS

xo'jalik aloqalari, infratuzilma, transport tizimi, logistika, axborot va kommunikatsiya texnologiyalari, infratuzilma samaradorligi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada xo'jalik aloqalarini samarali tashkil etish va rivojlantirishda infratuzilmalarning tutgan o'рни tahlil qilinadi. Xususan, transport, logistika, axborot-kommunikatsiya va moliyaviy infratuzilmalarning xo'jalik subyektlari o'rtasidagi o'zaro aloqalarni mustahkamlashdagi ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, infratuzilma tizimlarining rivojlanish darajasi iqtisodiy integratsiya, resurslardan samarali foydalanish va bozor munosabatlarini chuqurlashtirishga ta'siri ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot natijalari xo'jalik aloqalarini takomillashtirishda infratuzilmani rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Infratuzilma — bu iqtisodiyotda turli xil xizmatlarni ko'rsatish uchun zarur bo'lgan barcha faoliyatlar, xizmatlar va vositalar majmuasidir. Oddiy qilib aytganda, u mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydigan tayanch tizimdir.

Infratuzilma mamlakat iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. U mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan rivojlanishiga yordam beradigan asosiy tuzilma hisoblanadi. Infratuzilma obyektlari qishloq xo'jaligi, sanoat va hozirgi kunda tobora muhim ahamiyat kasb etayotgan xizmatlar sohasining rivojlanishi uchun zarurdir. Shuningdek, ijtimoiy rivojlanish ham infratuzilmaning rivojlanish darajasiga bog'liq.

Infratuzilmaning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Infratuzilma sanoat va qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishining asosiy tarmoqlarini, shuningdek, mahalliy va xalqaro savdo hamda tijorat faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi.
2. Infratuzilma xizmatlariga quyidagilar kiradi: yo'llar, temir yo'llar, portlar, aeroportlar, neft va gaz quvurlari, telekommunikatsiya vositalari, elektr energiyasi ishlab chiqarish stansiyalari va boshqalar.

Shuningdek:

- sog'liqni saqlash tizimi (shifoxonalar),
- ta'lim tizimi (maktablar va oliy o'quv yurtlari),
- moliyaviy tizim (banklar, sug'urta kompaniyalari va boshqa moliyaviy tashkilotlar).

3. Ushbu xizmatlarning ayrimlari ishlab chiqarish tizimining bevosita faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi, boshqalari esa ijtimoiy sohani rivojlantirish orqali iqtisodiyotga bilvosita foyda keltiradi.

1-jadval.

Infratuzilmaning asosiy turlari va iqtisodiy funksiyalari¹.

Infratuzilma turi	Tarkibi	Iqtisodiy funksiyasi	Xo'jalik aloqalariga ta'siri
Transport	Yo'l,temir yo'l,havo transporti	Harakatni ta'minlash	Hududlararo integratsiya
Logistika	Ombor, terminal	Tovar oqimini boshqarish	Xarajatlarni kamaytirish
AKT	Internet, telekommunikatsiya	Axborot almashinuvi	Tezkor qaror qabul qilish
Moliyaviy	Bank, fond bozori	Kapital harakati	Investitsiya oqimi

O'zbekistonning logistika samaradorligi indeksi (LPI) 2,39 ni tashkil etadi. Bu o'rtacha darajadagi ko'rsatkichni anglatadi — yuk tashish jarayonlari nisbatan ishonchsiz, yetkazib berishning o'z vaqtida amalga oshirilishi va yuk xavfsizligi bilan bog'liq muammolar tez-tez uchrab turadi. Shunga qaramay, transport oqimi juda yuqori bo'lmagan sharoitlarda tizim nisbatan barqaror ishlashi mumkin.

Bojxona tizimi samaradorligi 1,8 ball bilan baholangan. Bu ham o'rtacha darajani bildiradi — bojxona rasmiylashtiruv jarayonlari unchalik samarali emas, biroq xalqaro savdoni keskin cheklab qo'ymaydi. Ba'zida talab qilinadigan hujjatlar va to'lovlar oldindan aniq bo'lmasligi, shuningdek, rasmiylashtirish jarayonining cho'zilishi kuzatiladi.

O'zbekistonda infratuzilma sifati 2,01 ballga baholangan. Bu o'rtacha sifat darajasini ko'rsatadi — avtomobil yo'llari, temir yo'llar, portlar va boshqa infratuzilma obyektlari ma'lum darajadagi yuk oqimini qabul qila oladi, ammo har doim ham uzluksiz va samarali transport harakatini ta'minlash uchun yetarli emas.

Xalqaro yuk tashish xizmatlari sifati 2,23 ballni tashkil etadi. Bu o'rtacha darajadagi ko'rsatkich bo'lib, xizmatlar xorijiy mijozlar uchun qisman jozibador hisoblanadi, narx va sifat o'rtasida muvozanat mavjud, biroq raqobatbardoshlik darajasi hali yuqori emas.

Logistika xizmatlari ko'rsatuvchi tashkilotlar malakasi 2,37 ball bilan baholangan. Bu o'rtacha darajani anglatadi — xizmat ko'rsatuvchilar ma'lum sifatni ta'minlay oladi, ayrim holatlarda yuqori natijalar ko'rsatadi, biroq umumiy faoliyatda kamchiliklar mavjud.

Yuklarni kuzatish (tracking) imkoniyatlari 2,87 ballni tashkil etadi. Bu qoniqarli darajani bildiradi — kuzatuv tizimlari asosiy ma'lumotlar bilan birga qo'shimcha axborotlarni ham taqdim etadi. Ko'pincha xalqaro kuzatuv tizimlari bilan integratsiyalashgan bo'lib, bir nechta tillarda ma'lumot beradi.

Yetkazib berishning o'z vaqtida amalga oshirilishi (timeliness) 3,08 ballga baholangan. Bu qoniqarli darajani anglatadi — yuklarning aksariyati belgilangan muddatda yetkazib beriladi, kechikishlar kam uchraydi.

O'zbekistonda aholining 100 foizi elektr energiyasidan foydalanish imkoniyatiga ega. Mamlakatda jami 53 ta aeroport mavjud. Shuningdek, 56 075 ta internet xostlari mavjud.

¹ Muallif tomonidan tuzildi

Yo'l tarmog'i. O'zbekistondagi avtomobil yo'llarining umumiy uzunligi 183 496 km (114 044 mil) ni tashkil etadi. Ulardan 0 km qismi avtomagistral (avtoban) sifatida tasniflanmagan.

Yoqilg'i narxlari. O'rtacha hisobda, O'zbekistonda 1 litr benzin narxi 1,02 AQSh dollarini tashkil etadi. Dizel yoqilg'isining 1 litri esa 0,8 AQSh dollariga teng².

2-jadval.

Transport infratuzilmasining umumiy va nisbiy ko'rsatkichlari³.

	Umumiy	Har bir million aholi hisobiga	Har kvadrat kilometrda
Avtomobil yo'llari	415978 km	11439,95 km	92,98 km
Temir yo'llari	4669 km	128,40 km	1.04 km
Transport vositalari	3051734	83,927	6,82
Aeroportlar	13	0,36	0,00003

Transportning asosiy turlari bo'yicha tuzilgan taqqoslash O'zbekiston infratuzilmasini Osiyo mamlakatlari o'rtacha ko'rsatkichlari bilan solishtiradi. Asosiy transport yo'nalishlari va tarmoqlari yaxshi holatda bo'lsa-da, ular hali yetakchi sanoatlashgan davlatlar darajasiga yetmagan.

Temir yo'l tarmog'i uzunligi bo'yicha O'zbekiston aholi jon boshiga 12,8 sm ko'rsatkich bilan dunyoda 43-o'rinni egallaydi. Umumiy temir yo'l uzunligi 4 669 km ni tashkil etadi. So'nggi ma'lumotlarga ko'ra, temir yo'llarda yuk tashish hajmi 24,62 milliard tonna-kilometrni tashkil qilgan. 2021-yilda yo'lovchi tashish hajmi esa 3,13 milliard yo'lovchi-kilometrda yetgan.

Avtomobil transporti. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Yevropa iqtisodiy komissiyasi ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yil oxiriga kelib O'zbekistondagi avtomobil yo'llari va magistrallar umumiy uzunligi 85 738 km ni tashkil etgan. Shundan 42 869 km qismi avtomagistrallar va tezkor yo'llarga to'g'ri keladi.

Agar 2025-yil dekabr holatiga qadar OpenStreetMap ma'lumotlarida qayd etilgan barcha avtomobil yo'llari, davlat yo'llari va asosiy transport yo'nalishlari hisobga olinsa, umumiy yo'l uzunligi 415 978 km ga yetadi. Shundan 390 km qismi avtomagistrallar va tezkor yo'llardan iborat.

Bu ko'rsatkich mamlakatning 36,36 million aholisi hisobiga har bir kishiga 11,44 metr yo'l to'g'ri kelishini anglatadi. Shu bilan O'zbekiston global reytingda 53-o'rinni egallaydi. Biroq, mamlakat hududi va aholi zichligi (har kvadrat kilometrda o'rtacha 81 kishi) ham hisobga olinishi zarur. Aholisi kam, hududi katta davlatlarda bu ko'rsatkichlar tabiiy ravishda boshqacha bo'ladi, chunki ular kam sonli aholi uchun ham uzoq hududlarni transport tarmog'i bilan bog'lashga majbur.

2022-yilda O'zbekistonda jami 3,05 million transport vositasi mavjud bo'lgan, ya'ni har bir kishiga o'rtacha 0,08 ta transport vositasi to'g'ri keladi.

Yo'l harakati xavfsizligi. 2016–2019-yillar oralig'ida O'zbekistonda har yili o'rtacha 3 596 ta yo'l-transport hodisasi oqibatida o'lim holati qayd etilgan. Bu har 100 ming aholiga nisbatan 11,2 ta o'lim holatiga teng.

Taqqoslash uchun:

- dunyo bo'yicha bu ko'rsatkich — 16,8
- AQShda — 12,8
- Yevropa Ittifoqida — 5,7

² [Infrastructure of Uzbekistan - Confidus Solutions](#)

³ [Transport and infrastructure in Uzbekistan](#)

Shu sababli, O'zbekistonda yo'l harakati xavfsizligi nisbatan o'rtacha darajada deb baholanadi⁴.

Xulosa.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, infratuzilma xo'jalik aloqalarini samarali tashkil etish va rivojlantirishda hal qiluvchi tizimli omil hisoblanadi. Transport, logistika, axborot-kommunikatsiya hamda moliyaviy infratuzilmalarning uyg'un faoliyati iqtisodiy subyektlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni mustahkamlab, ishlab chiqarish, taqsimot va iste'mol jarayonlarining uzluksizligini ta'minlaydi.

O'zbekiston misolida olib borilgan tahlillar infratuzilma rivojlanishi o'rtacha darajada ekanligini ko'rsatadi. Xususan, logistika samaradorligi indeksi (LPI) va uning tarkibiy ko'rsatkichlari transport va bojxona tizimlarida hali ham muayyan muammolar mavjudligini, biroq tizim umumiy holda barqaror faoliyat yuritayotganini anglatadi. Shu bilan birga, transport tarmog'ining kengligi, elektr energiyasi bilan to'liq ta'minlanganlik darajasi hamda AKT infratuzilmasining rivojlanib borayotgani xo'jalik aloqalarini kengaytirish uchun muhim zamin yaratmoqda.

Transport infratuzilmasi ko'rsatkichlari tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakatda yo'l va temir yo'l tarmoqlari yetarli darajada shakllangan bo'lsa-da, ularning sifati va samaradorligini oshirish zarur. Ayniqsa, xalqaro transport yo'laklariga integratsiyani kuchaytirish, logistika xizmatlari sifatini yaxshilash va bojxona jarayonlarini soddalashtirish xo'jalik aloqalarining yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi iqtisodiy jarayonlarni raqamlashtirish orqali tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, bozor shaffoqligini oshirish va biznes muhitini yaxshilash imkonini bermoqda. Moliyaviy infratuzilmaning takomillashuvi esa investitsiya faolligini oshirib, iqtisodiy o'sishni jadallashtiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, infratuzilmani kompleks rivojlantirish xo'jalik aloqalarini mustahkamlash, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va global iqtisodiy tizimga integratsiyani chuqurlashtirishning asosiy sharti hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, infratuzilmani modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda davlat va xususiy sektor hamkorligini kengaytirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. [Infrastructure of Uzbekistan - Confidus Solutions](#)
2. [Transport and infrastructure in Uzbekistan](#)

⁴ [Transport and infrastructure in Uzbekistan](#)